

ความหลากหลายชนิดของปลาเศรษฐกิจและรูปแบบการทำประมงพื้นบ้าน ชุมชนเกาะมะพร้าว จังหวัดภูเก็ต

Species Diversity of Economic Fishes and Local Traditional Fishing of Koh Maphrao Community, Mueang Phuket District, Phuket Province

อัจฉริยา สุวรรณสังข์¹ และ ภัทริดา เรืองจิต²

คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

¹ atchariya.s@pkru.ac.th, ² patarida.p@gmail.com

บทคัดย่อ

การสำรวจความหลากหลายชนิดของปลาบริเวณเกาะมะพร้าว จังหวัดภูเก็ต โดยเก็บตัวอย่างปลาจากชาวประมงพื้นบ้าน ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2564 - กุมภาพันธ์ 2565 พบปลาจำนวนทั้งสิ้น 30 วงศ์ 50 ชนิด วงศ์ที่พบชนิดปลามากที่สุดคือ วงศ์ปลาหางแข็ง ปลาเศรษฐกิจที่นิยมบริโภค พบจำนวน 26 ชนิด (ร้อยละ 52.00) เช่น ปลากระบอกดำ ปลากระดังงอแดง และปลากระดังงอขาว เป็นต้น และปลาเศรษฐกิจประเภทปลาสวยงาม พบจำนวน 10 ชนิด (ร้อยละ 20.00) เช่น ปลาสร้อย นกเขาจุดทอง ปลากระดังงอน้ำเงิน และปลาปักเป้ากล่องเขาวัว เป็นต้น การศึกษารูปแบบการทำประมงพื้นบ้าน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ โดยเก็บข้อมูลจากชาวประมงพื้นบ้านในชุมชนเกาะมะพร้าว ผลการศึกษาพบว่า การทำประมงพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ใช้เรือหางยาวเป็นพาหนะ เครื่องมือประมงมี 4 ชนิด ได้แก่ อวนจมปู อวนลอยปลา อวนสามชั้นหรืออวนกึ่ง และ ลอบปลาแก้ว รูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น มี 2 ลักษณะ คือ การถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และการเรียนรู้ด้วยตนเอง

คำสำคัญ : ความหลากหลายชนิด ปลาเศรษฐกิจ ประมงพื้นบ้าน

Abstract

The species diversity of economic fishes in Koh Maphrao community, Phuket Province was studied. We collected the fish specimens from local fishermen between November 2021 - February 2022. The 30 families and 50 species of fish were found. Family Carangidae is a prominent group in terms of species number. The total of 26 species (52%) were the most popular economic fishes consumed, namely *Chelon subviridis*, *Epinephelus coioides* and *Epinephelus bleekeri*, etc. and 10 species (20%) ornamental fish group, namely *Diagramma pictum*, *Cephalopholis formosa* and *Lactoria comuta*, etc. The study of the traditional fishery pattern was collected by using the interview form of the local fishermen in the Koh Maphrao community. We found that most of the traditional fishing uses long-tail boats as a vehicle. The majority of the fishing gear were crab gill nets, fishing nets, shrimp trammel nets, and grouper traps. The wisdom transfer process of traditional fishing was divided into two types, namely transferring wisdom from older generation to the next generation and real practice.

Keywords : Species diversity, Economic fishes, Traditional fishing

1. บทนำ

ชุมชนเกาะมะพร้าว ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต เป็นชุมชนชายฝั่งทะเลที่มีความหลากหลายของระบบนิเวศทั้งหาดหิน หาดทราย และป่าชายเลน จึงเป็นแหล่งทำประมงที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดภูเก็ต โดยเฉพาะการทำประมงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มที่ดำรงชีพด้วยการจับสัตว์น้ำเพื่อการบริโภคเป็นอาหารและจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ โดยส่วนใหญ่มี

การปรับตัวให้สามารถอยู่รอดได้ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทั้งทางสิ่งแวดล้อมและทางสังคมอย่างต่อเนื่อง แต่จากสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งการยกเลิกการช่วยเหลือประเทศไทยของทางสหภาพยุโรป โดยการตัดสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรเป็นการทั่วไปสำหรับสินค้าประมง ทำให้เกิดคู่แข่งจากประเทศเพื่อนบ้าน อีกทั้งการปรับแก้กฎหมายเกี่ยวกับเครื่องมือทำการประมง ส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านเริ่มเปลี่ยนแปลงไป คนรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญในการสืบสานวิถีท้องถิ่น ซึ่งอาจทำให้เกิดความเสี่ยงที่อาชีพประมงพื้นบ้านจะสูญหายไป (อดิگانต์ วิจิต, 2559)

ปลาทะเลเป็นทรัพยากรประมงที่สำคัญ เนื่องจากเป็นแหล่งอาหารโปรตีนและช่วยสร้างรายได้ให้กับชาวประมงได้เป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าบริเวณป่าชายเลนเป็นแหล่งอาหารและวางไข่ของสัตว์น้ำเศรษฐกิจหลายชนิด เช่นเดียวกับบริเวณชายฝั่งชุมชนเกาะมะพร้าวที่มีพื้นที่เป็นป่าชายเลนทำให้มีความหลากหลายชนิดของสัตว์น้ำค่อนข้างสูง แม้ว่าสัตว์น้ำบางชนิดอาจไม่ได้มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ แต่เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศซึ่งมีความสำคัญต่อการถ่ายทอดพลังงานในสายใยอาหาร

ดังนั้นการศึกษาความหลากหลายชนิดของปลาเศรษฐกิจและรูปแบบการทำประมงพื้นบ้านของชุมชนบ้านเกาะมะพร้าวในครั้งนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในด้านความหลากหลายทางชีวภาพ และเป็นการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านประมง อันจะเป็นแนวทางไปสู่การประยุกต์ใช้ทรัพยากรสัตว์น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำข้อมูลเหล่านี้ไปถ่ายทอดให้กับเยาวชนในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น และเกิดความหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรของท้องถิ่นที่ยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์

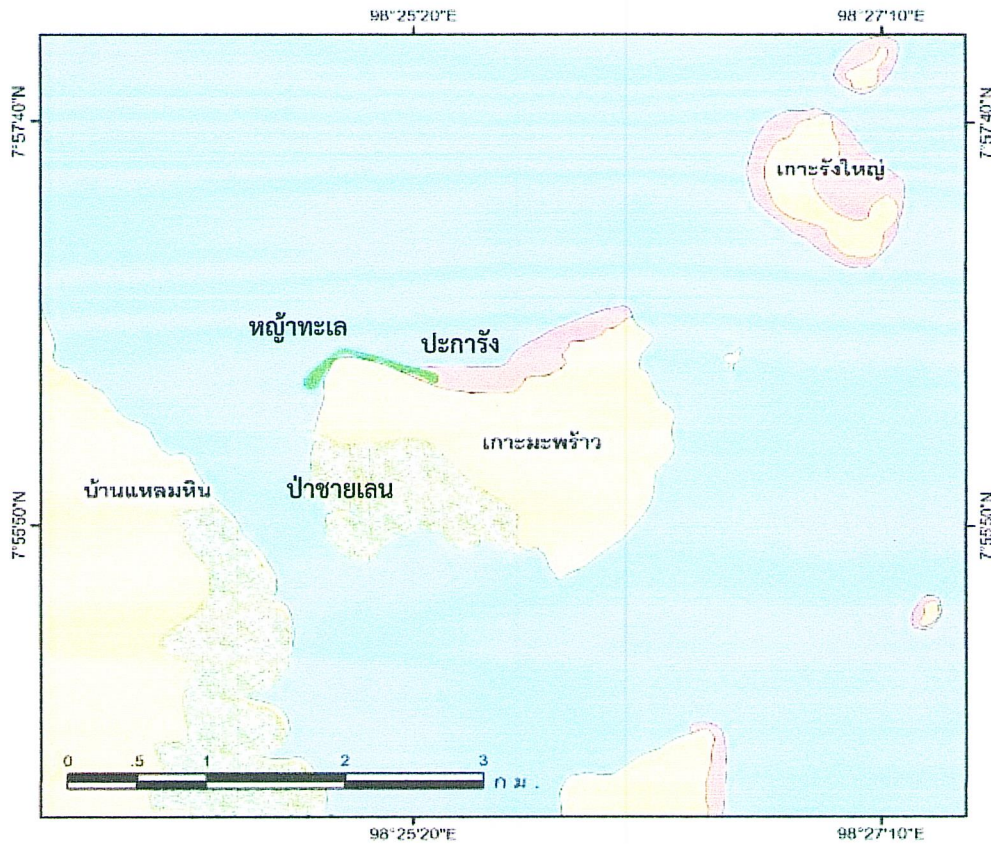
1. เพื่อศึกษาความหลากหลายชนิดของปลาจากการทำประมงพื้นบ้านของชุมชนเกาะมะพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต
2. เพื่อศึกษารูปแบบการทำประมงพื้นบ้านของชุมชนเกาะมะพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และรวบรวมแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ เป็นแนวทางในการวิจัยดังต่อไปนี้

3.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของเกาะมะพร้าว

ชุมชนบ้านเกาะมะพร้าว ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมืองภูเก็ต มีลักษณะเป็นเกาะ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดภูเก็ต บริเวณอ่าวสะป่า (ภาพที่ 1) มีประชากรทั้งสิ้น 724 คน แยกเป็นชาย จำนวน 355 คน และหญิง จำนวน 369 คน จำนวนครัวเรือน 274 ครัวเรือน เกาะมะพร้าวเป็นหมู่บ้านประมงที่ยังคงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม มีทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศชายฝั่งที่หลากหลาย ได้แก่ หาดทราย หาดหิน หาดเลน ภูเขาทะเล และป่าชายเลน

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงพื้นที่ของชุมชนบ้านเกาะมะพร้าว
ที่มา : กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (2561)

3.2 การทำประมงพื้นบ้าน

พระราชกำหนดการประมง (2558) บัญญัติคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการทำการประมง โดยให้นิยามความหมายของคำว่า “ประมงพื้นบ้าน” หมายถึง การทำการประมงในเขตทะเลชายฝั่งไม่ว่าจะใช้เรือประมงหรือใช้เครื่องมือโดยไม่ใช้เรือประมง ทั้งนี้ ที่มีใช้เป็นประจำ

3.2.1 เครื่องมือประมงที่นิยมใช้ในการทำประมงพื้นบ้านที่นิยมใช้ดักจับปลา ได้แก่

อวนติดตา เป็นเครื่องมือประเภทเคลื่อนที่ที่เหมาะสมสำหรับดักจับสัตว์น้ำที่มีการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว เช่น ปลา ปู และกุ้ง ลักษณะเป็นผืนอวนคล้ายสีเหลี่ยมผืนผ้า ใช้วางขวางน้ำหรือปิดล้อมเพื่อให้สัตว์น้ำว่ายเข้าจนแล้วพันกับตาอวน ส่วนใหญ่มักเรียกชื่อตามชนิดของสัตว์น้ำนั้น ๆ เช่น อวนปลา อวนปู หรืออวนกุ้ง

อวนลอยปลา เป็นเครื่องมือที่ใช้ดักจับปลาที่มีอาศัยอยู่ในระดับน้ำไม่ลึกและมีขนาดตัวโดยเฉลี่ยใกล้เคียงกัน เช่น ปลาทุ ปลาฆ ปลาแดง ปลาจวด ฯลฯ นิยมวางอวนขวางน้ำแล้วปล่อยให้สัตว์น้ำว่ายเข้าไปติดตาอวน หรือการวางปิดล้อมเป็นวงกลม ผูกหัวอวนไว้ด้วยกัน จากนั้นจะแล่นเรือไปรอบ ๆ ภายในวงอวนประมาณ 2 รอบ พร้อมทั้งทำให้เกิดเสียงดังโดยใช้ไม้กระทุ้งน้ำ หรือเคาะไม้ หรือวิธีการอื่น ๆ เพื่อให้ปลาตกใจว่ายมาชนอวน

อวนปลาทราย ใช้อวนเอ็นเบอร์ 25 ขนาดตาอวน 2.8-3 ซม. วางช่วงกลางวัน บริเวณตอนทรายหรือเนินทราย สามารถวางได้ทั้งอวนเดินหรืออวนถ่วงแต่ต้องใช้เทคนิคการกระทุ้งน้ำเข้าช่วย

3.3 การจำแนกชนิดปลาทะเล

การจำแนกชนิดปลา ทำโดยนำตัวอย่างปลามาจำแนกชนิด โดยการเปรียบเทียบรายละเอียดของลักษณะที่สำคัญทางอนุกรมวิธานของปลา ได้แก่ ลักษณะความแตกต่างของขนาดตัว สัดส่วนของลำตัว จำนวนเกล็ดตามแนวข้างตัว

ลักษณะของปาก ลักษณะของครีบ รูปร่างของปลากระดูกแข็งแต่ละชนิด มีความแตกต่างกันมากในลักษณะ สัดส่วน และขนาด โดยทั่วไปตัวปลาจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. ส่วนหัว (head) เป็นบริเวณตั้งแต่ปลายสุดของจะงอยปาก (snout) ไปจนถึงริมสุดของฝาปิดเหงือก (opercula) ปาก (mouth) ของปลา ประกอบด้วยขากรรไกรบน (maxilla หรือ upper jaw) และขากรรไกรล่าง (mandible หรือ lower jaw) รูจมูก (nostril) มี 1-2 คู่ ตา (eye) มีขนาดแตกต่างกัน และมีที่ตั้งไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับปลาแต่ละชนิด

2. ส่วนลำตัว (body) อยู่ถัดจากปลายสุดของฝาปิดเหงือกไปจนจรดบริเวณเส้นดิ่งตรงระดับรูก้น (anus) ลำตัวของปลากระดูกแข็งอาจจะไม่มีเกล็ด (scale) หรือไม่มีเกล็ด ปลาบางชนิดเกล็ดอาจเปลี่ยนรูปไปเป็นหนาม เกราะ หรือแผ่นกระดูก เป็นต้น ปลาส่วนใหญ่จะมีอวัยวะรับความรู้สึกอยู่ด้านข้างของลำตัว เรียกว่า เส้นข้างตัว (lateral line) และมีเกล็ดในแนวข้างตัวซึ่งเป็นรูหรือท่อเป็นทางติดต่อให้น้ำภายนอกผ่านไปสัมผัสกับอวัยวะรับความรู้สึกภายใน เรียกว่า เกล็ดบนเส้นข้างตัว (lateral line scales)

3. ส่วนหาง (tail) เป็นส่วนสุดท้าย อยู่ถัดจากลำตัวไปจนสุดปลายหาง

3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จิรายุ รัตนเดชากร และกุลวดี แก่นสันตสุขมงคล (2556) ศึกษาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสัตว์น้ำของชาวประมงพื้นบ้านลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง จากทั้งหมด 150 ครัวเรือน พบว่าชาวบ้านทำประมงเก็บหอยมากถึง 74 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 49.33 รองลงมาเป็นการทำประมงปู 31 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 20.67 และรองลงมาเป็นการทำประมงปลา 17 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 11.33 สำหรับที่เหลือเป็นการทำประมงควบคู่กันหลายประเภท และพบว่าพื้นที่ลุ่มน้ำปะเหลียนมีความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรสัตว์น้ำ แบ่งเป็นปลา จำนวน 56 ชนิด หอย 18 ชนิด กุ้ง 11 ชนิด และปู 5 ชนิด

สุจิตราภรณ์ จุสปาโล (2559) พบว่าชุมชนชาวประมงของตำบลเกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล มีครัวเรือนทั้งหมด 851 ครัวเรือน เศรษฐกิจของประชากรส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับภาคประมง ทำมาหากินในรูปแบบประมงขนาดเล็กและขนาดกลาง ส่วนใหญ่ทำประมงอวนจัมปู โดยชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ข้อมูลเหมือนกันว่า ปัจจุบันทรัพยากรประมงมีปริมาณลดน้อยลงส่งผลให้ชาวประมงชายฝั่งทำมาหากินลำบาก ชาวประมงบางกลุ่มจึงหันไปใช้เครื่องมือประมงผิดกฎหมาย เช่น ยาเบื่อ ลูกกระพွ่ง หรืออวนตาเล็ก เพื่อให้ตนเองสามารถจับสัตว์น้ำได้ในปริมาณมากขึ้น นอกจากนี้จากปัญหาทรัพยากรสัตว์น้ำมีแนวโน้มลดลงจาก 10 ปีที่ผ่านมา ทำให้ชาวบ้านต้องเดินทางไกลขึ้นกว่าเดิมเพื่อเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากแหล่งทรัพยากรประมงชายฝั่งทำให้มีค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นเท่าตัว

ประไพพิศ ชอบแต่ง และคณะ (2563) ศึกษา รูปแบบการทำประมงพื้นบ้านชุมชนหัวเขาแดง จังหวัดสงขลา พบว่ามีการใช้เรือยนต์ 4 ประเภท ได้แก่ เรือหางยาว เรือกอและท้ายตัด เรือหัวโทง และเรือไฟเบอร์ติดเครื่องยนต์ เครื่องมือประมงพื้นบ้านของชุมชนหัวเขาแดงมี 3 ประเภทหลัก ได้แก่ ลอบ โพงพาง และอวน สะท้อนให้เห็นว่าชาวประมงมีการใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำที่หลากหลายขึ้นอยู่กับประเภทของสัตว์น้ำที่จับ

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 การศึกษาข้อมูลความหลากหลายชนิดของปลาเศรษฐกิจ

เก็บรวบรวมตัวอย่างปลาจากชาวประมงในพื้นที่ ช่วงพฤศจิกายน 2654 - กุมภาพันธ์ 2655 เดือนละ 1 ครั้ง นำตัวอย่างปลามาจัดครีบบนเพื่อถ่ายรูป และดองเก็บรักษาด้วยสารละลายฟอร์มาลีน 10% จากนั้นทำการวิเคราะห์ชนิดปลา โดยใช้คู่มือการวิเคราะห์พรรณปลาของ Matsuura and Kimura (2005) กรมประมง (2554) และเอกสารทางวิชาการด้านอนุกรมวิธานปลาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้การจัดลำดับทางอนุกรมวิธานตาม Nelson (2006) เพื่อจัดทำบัญชีรายชื่อชนิดของปลาทั้งหมด

4.2 การศึกษารูปแบบการทำประมงพื้นบ้าน

เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มประมงพื้นบ้านและประมงชาวบ้านด้านการประมงจำนวน 30 คน ร่วมกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตมาตรวจสอบความถูกต้อง จำแนกหมวดหมู่และวิเคราะห์ประเด็นตามวัตถุประสงค์โดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

5. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ความหลากหลายชนิดของปลาเศรษฐกิจจากพื้นที่ทำการประมงบริเวณเกาะมะพร้าว จังหวัดภูเก็ต ที่เก็บตัวอย่างจากเรือประมงอวนจัมปู และอวนลอยสามชั้น ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2564 - กุมภาพันธ์ 2565 จำแนกประเภทได้ 15 อันดับ (order) 30 วงศ์ (Family) 50 ชนิด (species) ดังแสดงในตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าการทำประมงโดยใช้เครื่องมือดังกล่าวทำให้ปลาติดมาด้วยหลายชนิด สอดคล้องกับ สุรพล ฉลาดคิด (2564) ซึ่งสุ่มตัวอย่างจากการทำประมงอวนปูบริเวณหาดวอนนภา จังหวัดชลบุรี พบองค์ประกอบของสัตว์น้ำทั้งหมด 22 ชนิด โดยพบความหลากหลายชนิดของปลามากที่สุด 17 ชนิด รองลงมาเป็นปู 2 ชนิด และหอย 2 ชนิด ส่วนกั้งตักแตนพบ 1 ชนิด อย่างไรก็ตามการศึกษาครั้งนี้พบจำนวนชนิดของปลาที่มีความหลากหลายสูงกว่า ซึ่งแบ่งเป็นปลากระดูกแข็ง จำนวนทั้งหมด 48 ชนิด และปลากระดูกอ่อน 2 ชนิดคือ ปลากระเบนแมลงวัน และปลากระเบนปากแหลม จัดอยู่ในวงศ์ปลากระเบนธง (Dasyatidae) ทั้งนี้เนื่องจากเกาะมะพร้าวมีความหลากหลายของระบบนิเวศชายฝั่ง โดยมีทรัพยากรหญ้าทะเล 35 ไร่ พื้นที่แนวปะการัง 220 ไร่ ได้แก่ ปะการังโขด ปะการังผึ่ง และปะการังวงแหวน เป็นต้น และระบบนิเวศป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์ จึงเป็นแหล่งอาหารและอนุบาลสัตว์น้ำ (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2561) สอดคล้องกับการศึกษาของ สหัส ราชเมืองขวาง และคณะ (2557) พบว่าบริเวณที่มีป่าโกงกางหนาแน่น จะมีความหลากหลายของชนิดปลามากกว่าบริเวณที่ไม่มีป่าชายเลน เนื่องจากการร่วงหล่นของใบไม้ป่าชายเลนเมื่อมีการย่อยสลายจะเป็นแหล่งอาหารและมีความเหมาะสมต่อการดำรงชีวิตและหาอาหารของปลา

จากผลการศึกษาจำแนกชนิดปลาที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจได้ 2 กลุ่มคือ 1) ปลาบริโภคน้ำจืด 26 ชนิด ได้แก่ ปลาแป้น ยักษ์ลาย ปลาแป้นใหญ่ ปลาโหมงาม ปลาสิ่กุนหัวอ่อน ปลากระมังพร้าว ปลาสิ่กุนครีบดำ ปลาหูแขก ปลาสะละ ปลากระตักแก้ว ปลาหลังเขียว ปลาแมว ปลากระตักใหญ่ ปลากระบอกดำ ปลากระบอกหูดำ ปลาจวดเทา ปลาดอกหมากกระโดง ปลากระริงดอกแดง ปลากระริงหางซ้อน ปลากระริงลายเมฆ ปลากระริงหกแถบ ปลาทราย ปลาลิ้นหมา ปลาดตาเดียว ปลาลัง และปลาดาบเงิน 2) กลุ่มปลาสวยงาม 10 ชนิด ได้แก่ ปลาแพะเหลือง ปลาสลิดหินจุดขาว ปลาข้างตะเกียบลายโค้ง ปลาข้างตะเกียบเกล็ดใหญ่ ปลาแป้นแก้วตัวเรียวยาว ปลาสร้อยนกเขาจุดทอง ปลากระริงลายน้ำเงิน ปลาวิ้วหางพัด ปลาปากเป่ากลองเขาวัว และปลาวัวจัมกิ้น แสดงให้เห็นว่าชุมชนเกาะมะพร้าวเป็นบริเวณชายฝั่งที่มีความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติและมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีประมงของจังหวัดภูเก็ต

ตารางที่ 1 ชนิดปลาจากการทำประมงพื้นบ้านบริเวณเกาะมะพร้าว จังหวัดภูเก็ต (* ปลาบริโศค **ปลาสวยงาม)

Class/Order/Family	Scientific name	Thai name
Elasmobranchii		
Myliobatiformes		
Dasyatidae	<i>Himantura gerrardi</i>	ปลากระเบนแมลงวัน
	<i>Himantura imbricata</i>	ปลากระเบนปากแหลม
Actinopterygii		
Acathuriformes		
Drepaneidae	<i>Drepane punctate</i>	ปลาใบโพธิ์จุด
Ephippidae	<i>Ephippus orbis</i>	ปลาคลุด
Leiognathidae		
	<i>Aurigequula fasciata</i>	ปลาแป้นยักซ์ลาย*
	<i>Eubleekeria splendens</i>	ปลาแป้นใหญ่*
	<i>Gazza minuta</i>	ปลาแป้นเขียว
	<i>Leiognathus ruconius</i>	ปลาอีแปะ
Family Siganidae		
	<i>Siganus canaliculatus</i>	ปลาสลิดหินจุดขาว**
Atheriniformes		
Atherinidae	<i>Hypoatherina valenciennei</i>	ปลาข้างเงินตาเล็ก
Batrachoidiformes		
Batrachoididae	<i>Allenbatrachus reticulatus</i>	ปลาคางคก
Beloniformes		
Belonidae	<i>Tylosurus crocodilus</i>	ปลากระทุงเหวใหญ่*
Carangiformes		
Carangidae		
	<i>Alectis indicus</i>	ปลาโถมงาม*
	<i>Alepes djedaba</i>	ปลาสิ่กุนหัวอ่อน*
	<i>Caranx ignobilis</i>	ปลากะมงพร้าว*
	<i>Carangoides praeustus</i>	ปลาสิ่กุนครีบดำ*
	<i>Decapterus macrosoma</i>	ปลาทูแขก*
	<i>Scomberoides commersonianus</i>	ปลาสละ*
Centrarchiformes		
Terapontidae		
	<i>Terapon jarbua</i>	ปลาข้างตะเภายไค้
	<i>Terapon theraps</i>	ปลาข้างตะเภากลิ็ดใหญ่
Clupeiformes		
Clupeidae		
	<i>Escualosa thoracata</i>	ปลากะตักแก้ว*
	<i>Sardinella gibbosa</i>	ปลาหลังเขียว*
Engraulidae		
	<i>Thryssa hamiltonii</i>	ปลาแมว*
	<i>Stolephorus indicus</i>	ปลากะตักใหญ่*

ตารางที่ 1 ชนิดปลาที่ได้จากการทำประมงพื้นบ้านบริเวณชายฝั่งเกาะมะพร้าว จังหวัดภูเก็ต (ต่อ)

Class/Order/Family	Scientific name	Thai name
Mugiliformes		
Mugilidae	<i>Chelon subviridis</i>	ปลากระบอกดำ*
	<i>Ellochelon vaigiensis</i>	ปลากระบอกหูดำ*
Muliformes		
Mulidae	<i>Upeneus sulphureus</i>	ปลาแพะเหลือง**
Perciformes		
Ambassidae	<i>Ambassis vachellii</i>	ปลาแป้นแก้วตัวเรียว*
Gerreidae	<i>Gerres filamentosus</i>	ปลาดอกหมากกระโดง*
Haemulidae	<i>Diagramma pictum</i>	ปลาสร้อยนกเขาจุดทอง**
	<i>Pomadasys kaakan</i>	ปลาครีตคราด
Sciaenidae	<i>Nibea soldado</i>	ปลาจวดเทา
Serranidae	<i>Cephalopholis formosa</i>	ปลากระรังลายน้ำเงิน**
	<i>Epinephelus coioides</i>	ปลากระรังดอกแดง*
	<i>Epinephelus bleekeri</i>	ปลากระรังหางซ้อน*
	<i>Epinephelus erythrurus</i>	ปลากระรังลายเมฆ*
	<i>Epinephelus sexfasciatus</i>	ปลากระรังหกแถบ*
Sillaginidae	<i>Sillago sihama</i>	ปลาช่อนทรายแก้ว*
Synanceiidae	<i>Trachicephalus uranoscopus</i>	ปลาซี้ซุ่ย
Pleuronectiformes		
Cynoglossidae	<i>Cynoglossus macrolepidotus</i>	ปลาลิ้นหมา*
Psettodidae	<i>Psettodes erumei</i>	ปลาตาเดียว*
Scombriformes		
Scombridae	<i>Rastrelliger kanagurta</i>	ปลาลัง*
Trichiuridae	<i>Trichiurus lepturus</i>	ปลาดาบเงิน*
Scorpaeniformes		
Platycephalidae	<i>Onigocia macrolepis</i>	ปลาหัวแบน
	<i>Platycephalus indicus</i>	ปลาหางควายหางแถบ
Tetraodontiformes		
Monacanthidae	<i>Monacanthus chinensis</i>	ปลาวัวหางพัด**
Ostraciidae	<i>Lactoria cornuta</i>	ปลาปักเป้ากล่องเขาวัว**
Tetraodontidae	<i>Lagocephalus lunaris</i>	ปลาปักเป้าหลังเขียว
	<i>Chelonodon patoca</i>	ปลาปักเป้าตุ๊กแก
Triacanthidae	<i>Triacanthus biaculeatus</i>	ปลาวัวจุมูกสัน**

รูปแบบของวิธีการทำประมงพื้นบ้านชุมชนเกาะมะพร้าว จังหวัดภูเก็ต

จากการเก็บข้อมูลของประมงพื้นบ้านชุมชนเกาะมะพร้าว จังหวัดภูเก็ต จำนวน 30 ราย มีผู้ที่ประกอบอาชีพประมงเพียงอย่างเดียว คิดเป็นร้อยละ 43.33 ผู้ที่ประกอบอาชีพประมงเป็นหลักร่วมกับอาชีพอื่น คิดเป็นร้อยละ 43.33 และผู้ที่ทำอาชีพประมงเป็นอาชีพรอง คิดเป็นร้อยละ 13.33 อาชีพเสริมที่ทำร่วมกับอาชีพประมง คือ รับจ้างทั่วไป ร้อยละ 35.29 รองลงมา ได้แก่ ทำสวน พนักงานโรงแรม ขับรถรับนักท่องเที่ยว รับซื้อของเก่า และรับราชการ ร้อยละ 29.41, 17.65, 5.88, 5.88 และ 5.88 ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่าชาวประมงพื้นบ้านชุมชนเกาะมะพร้าวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงเป็นหลักเพียงอย่างเดียว เนื่องจากมีรายเพียงพอสำหรับการเลี้ยงชีพ

ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพประมงพื้นฐาน มากที่สุด อยู่ในช่วง 31-45 ปี คิดเป็นร้อยละ 46.67 รองลงมา อยู่ในช่วง 16-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 20.00 ช่วง 1-15 ปี คิดเป็นร้อยละ 16.67 ช่วง 46-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 13.33 และมีประสบการณ์มากกว่า 61 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 3.33 จะเห็นได้ว่าประมงพื้นบ้านชุมชนเกาะมะพร้าวมีการสืบต่ออาชีพมาอย่างยาวนาน แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรสัตว์น้ำ นอกจากนี้ ในช่วง 2-3 ปีหลัง มีประมงพื้นบ้านรายใหม่เพิ่มขึ้น เนื่องจากผลกระทบของการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโควิด 19 ทำให้คนในชุมชนซึ่งเดิมเป็นพนักงานโรงแรม หรือลูกจ้างบริษัทถูกเลิกจ้างงานจำนวนมาก หลายคนจึงกลับมาประกอบอาชีพประมงเพื่อเลี้ยงชีพ โดยพบว่าชาวประมงพื้นบ้านที่สนใจประกอบอาชีพประมงจะมีการเรียนรู้ ฝึกฝนด้วยตนเองผ่านประสบการณ์ และการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษหรือผู้อาวุโสในชุมชน

ประมงพื้นบ้านชุมชนเกาะมะพร้าวนิยมใช้เรือหางยาวเป็นพาหนะ เครื่องมือประมงที่ใช้มี 4 ชนิด ได้แก่ อวนจมปู อวนลอยปลา อวนกุ้ง และลอบปลาเก่า ซึ่งชาวประมงชุมชนเกาะมะพร้าวมีการใช้อวนจมปู มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 84.38 ทั้งนี้เนื่องจากปูม้าเป็นสัตว์น้ำเศรษฐกิจที่ราคาสูง และเป็นที่ต้องการของตลาดผู้บริโภค นอกจากนี้ ยังมีสัตว์น้ำชนิดอื่น ๆ ที่ติดอวนมาขณะทำประมงอวนจมปู ซึ่งสร้างรายได้เพิ่มให้กับชาวประมงได้

ผลการศึกษาพบว่า 1) ด้านปัจจัยการผลิต พบว่า เครื่องมือประมงไม่เพียงพอในการทำประมง ตลอดจนเงินทุนในการซ่อมบำรุงเครื่องมือ 2) ปัญหาจากฤดูกาล เนื่องจากเรือประมงพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นเรือขนาดเล็ก ช่วงที่ได้รับผลกระทบจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ทำให้เกิดคลื่นลมแรง จึงไม่สามารถนำเรือออกไปทำการประมงได้ 3) ปัญหาหลักขโมย ชาวประมงพื้นบ้านบางรายประสบปัญหาจากโจรสลัดตาข่าย หรืออวน ทำให้สูญเสียทรัพย์สินและขาดแคลนเครื่องมือทำกิน เช่นเดียวกับปัญหาที่ประมงพื้นบ้านสงขลาประสบ (มิตชนออนไลน์, 2562) 4) ปัญหาความขัดแย้งกับเรือประมงพาณิชย์ เนื่องจากการทำประมงอวนลากและอวนรุน ส่งผลกระทบต่อการทำลายเครื่องมือประมงและทรัพยากรสัตว์น้ำ ซึ่งประสบปัญหาเช่นเดียวกับเรือชายชุมชนประมงพื้นบ้าน จังหวัดกระบี่ (จตุรงค์ คงแก้ว และคณะ, 2561)

6. ข้อเสนอแนะ

1. ควรให้ความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกแก่ประมงพื้นบ้านและประชาชนในชุมชนช่วยกันอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่งให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ และงดใช้เครื่องมือประมงผิดกฎหมาย เช่น อวนตาเล็ก ไฟฟ้าช็อตสัตว์น้ำ เพื่อให้เกิดการทำประมงอย่างยั่งยืน

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาล โรงเรียน กรมประมง และมหาวิทยาลัย ควรจัดทำแผนส่งเสริมและสนับสนุนการทำประมงควบคู่กับการอนุรักษ์ เช่น การจัดตั้งธนาคารปูม้าเพื่อเพิ่มประชากรปูม้าในธรรมชาติ การทำบ้านปลาเพื่อเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ เป็นต้น

7. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต และยกระดับเศรษฐกิจฐานราก พื้นที่ร่วมเกาะมะพร้าว ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นการบูรณาการงานบริการวิชาการกับการเรียนการสอน และได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากคณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ปีงบประมาณ 2565

8. บรรณานุกรม

- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2561). *ข้อมูลทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจังหวัดภูเก็ต*. กรุงเทพฯ : กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กรมประมง. (2554). *คู่มือการจำแนกชนิดสัตว์ทะเลที่ใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตสินค้าประมงเพื่อการส่งออกประชาคมยุโรป*. กรุงเทพฯ : กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- จตุรงค์ คงแก้ว, เยาวนิจ กิตติธรรกุล และก้องเกียรติ ติกิตติพัฒน์วงศ์. (2561). พลวัตของการจับเคลื่อนเพื่อขยายเขตห้ามทำประมงอวนลาก และอวนรุนเป็น 3 ไมล์ทะเลโดยเครือข่ายชุมชนประมงพื้นบ้าน จังหวัดกระบี่. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย*, 10(2), 191-209.
- ประไพพิศ ขอบแต่ง ศุภรัตน์ พิณสุวรรณ และนิสากร กล้านรงค์. (2563). *วิธีการทำประมงพื้นบ้านชุมชนหัวเขาแดง ตำบลหัวเขาแดง อำเภอลำทับ นคร จังหวัดสงขลาที่ (ยังไม่) เปลี่ยนแปลง*. สืบค้นจาก <http://www2.huso.tsu.ac.th/ncom/csd/csdfu/pdf/-c280.pdf>
- พระราชกำหนดการประมง. (2558). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 67ก. หน้า 1-45.
- มติชนออนไลน์. (2562). *ประมงพื้นบ้านสงขลาเดือนร้อน โจรลี้ก๊อวนตักปลาอละวาด เอาทั้งอวนและปลาเกลี้ยง*. สืบค้นจาก https://www.matichon.co.th/region/news_1818267
- สหัส ราชเมืองขวาง, วิสัย คงแก้ว, ทินกร สำนัก, ธนศ อินตัน และประสิทธิ์ ไกรวิชัย. (2557). การสำรวจเบื้องต้นของความหลากหลายชนิดของปลาในบริเวณป่าชายเลนคลองกำพวน อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง. *รายงานสืบเนื่องการประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 52: สาขาประมง*, (น.173-180). สาขาส่งเสริมการเกษตรและคหกรรมศาสตร์.
- สุจิตราภรณ์ จุสปาโล. (2559). ศักยภาพการพึ่งพาตนเองในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งของชุมชนในตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมือง จังหวัดสตูล. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย*, 36(1), 49-65.
- สุรพล ฉลาดคิด. (2564). การสำรวจการทำประมงอวนจมูเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบริเวณหาดวอนนภา อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี. *วารสารวิจัยรำไพพรรณี*, 15(1), 127-136.
- Matsuura, K. and Kimura, S. (2005). *Fishes of Libong Island: West Coast of Southern Thailand*. Tokyo : Ocean Research Institute, The University of Tokyo.
- Nelson, J.S. (2006). *Fishes of the World*. 4th ed. New York : John Wiley & Sons.